

Protokol o hodnocení kvalifikační práce

Název diplomové práce: AUTORSKÁ KNIHA

Práci předložil student: BcA. Vojtěch LIEBL

Studijní obor a specializace: GI - specializace GD a vizuální komunikace / MgA.

Posudek oponenta práce

Práci hodnotil: Mgr. Lukáš Senft

1. Cíl práce

Zde posuzovatel uvede, zda byl splněn deklarovaný cíl práce a to: a) formálně (bylo vytvořeno to, co bylo slíbeno), b) fakticky (kvalita výstupu odpovídá obvyklým požadavkům kladeným na posuzovaný typ kvalifikační práce). Své závěry posuzovatel rozvede a zdůvodní níže.

Deklarovaný cíl práce **byl splněn**. Formálně byla vyhotovena autorská kniha doplněná průvodní textovou částí diplomového projektu, který rámec, konceptuální a technologické parametry knihy vysvětluje a obhajuje. Fakticky se jedná o **vysoce kvalitní projekt**, který je kvalitativně roven současným uměleckým dílům, které vychází ze znalosti přírodovědných a sociálněvědních oborů, včetně těch děl, které se inspiřují vícedruhovou etnografií (např. v nedávné době oceněná tvorba Davida Přílučíka). Níže se zaměřím na ty parametry práce, které souvisí především s přesahem do sociálněvědních inspirací.

2. Stručný komentář hodnotitele

V stručném komentáři hodnotitel posoudí a vyzdvihne přínos práce pro daný obor, silné a slabé stránky práce. Vyjádří se k tématu práce, jeho aktuálnosti, přiléhavosti k osobnosti diplomanta, rozvinutí a vytěžení jeho

potenciálu. Rozbere a posoudí technické a technologické zpracování, popřípadě další kvality, které se vztahují ke formě díla. Nabídne jejich zasažení do širšího kontextu oboru a v tomto rámci posoudí míru úspěšnosti autora. Stručný komentář hodnotitele slouží ke ujasnění důvodů, které hodnotitele vedou ke stanovení výsledné známky.

Vojtěch Liebl se svou prací pokouší přiblížit nelidským entitám, konkrétně organismům zvaným hlenky. Už v poděkování zahrnuje i nelidské entity, což předznamenává jeho přístup k celému tématu, tedy k hledání a k utváření vztahů za hranicemi lidského společenství. Hlenky odmítá pojímat jako pouhé objekty či předobrazy pro různé podoby reprezentací. Pojímá je symetricky jako spolutvůrce sociálních vazeb a ekosystémů – přiznává jim rovnocenné místo a roli v utváření světa, a to nikoli jako pouhé biologické mechanismy. Autor proto navazuje na metody a koncepce vícedruhové etnografie. Jedná se o sociálněvědní přístup, který zdůrazňuje, že aktéry, kteří se aktivně podílí na utváření společnosti a skutečnosti, nejsou jen lidé, ale také rostliny, zvířata, hmyz, neživé objekty či krajinné aspekty. Tyto nelidské entity tak přestávají být vnímány jen jako objekty a je jim přiznána schopnost jednat a ovlivňovat svět kolem sebe, a to nejen na základě „slepých“ a mechanických „zákonů přírody“.

Už první deklamativní text této metodologie¹ vycházel ze spolupráce vědců a umělců, kteří se pokoušeli svými prostředky překročit umělou hranici mezi lidmi a přírodou, kulturou a divočinou. Místo toho sledují spíše jednotlivá setkání, spolupráce, ale i konflikty, které se uskutečňují uprostřed sítě různorodých entit – a zaměřují se na to, jak jsou i člověk a „lidská společnost“ utvářeny skrze vztahy s nelidskými obyvateli světa. Vojtěch Liebl se úspěšně pohybuje právě v tomto dříve přehlíženém světě – tedy v časoprostorech, v nichž lze sledovat nejenom to, jak jsou ekosystémy utvářeny člověkem, ale jak ekosystémy zpětně utváří lidskou existenci.

Autor vykazuje orientaci v současných debatách o vícedruhovém výzkumu už tím, jak rámuje svůj přístup k ekosystémům, v nichž hlenky existují. Nemluví o „přírodě“, jako by se jednalo o homogenní sféru, ale konceptualizuje hlenky jako „modelové“ organismy či jako součást modelových ekosystémů² – tedy nikoli jako zobecňující zástupce přírody per se, ale jako jeden z mnoha modelů, které lze v ekosystémech rozpoznat a případně se jimi inspirovat. Pokud je totiž na celou „přírodu“ aplikován pouze jeden generalizující model, dochází k redukcím, dezinterpretacím a mylným výkladům toho, „jak to v přírodě chodí“ – jinak budou ekosystémy reprezentovány, pokud je budeme vnímat jako systémy spočívající ve spolupráci (kooperace), a jinak v případě, že bude příroda zjednodušena na bitevní pole, kde vítězí nejsilnější a kde vše záleží na vzájemném soupeření (kompetice). Autor se tak úspěšně vyvarovává generalizacím a transparentně překládá svou práci jako přístup k určitému modelu (jednomu z mnoha), s nímž se pokouší experimentovat, a to nejenom esteticky, ale především materiálně a fyzicky – s přesahem do ontologických spekulací.

Autorova práce nespadá do linie zkoumání reality, které pojímá ontologii (tedy to, jaká je podstata existujících entit), v návaznosti na newtonovsko-descartovské pojetí. V této tradici jsou existující entity hotové a uzavřené objekty, které se střetávají nebo míjí v souřadnicově rozparcelovém časoprostoru. Proti

¹ KIRKSEY, Eben, Stefan Helmreich, 2010, „The Emergence Of Multispecies Ethnography,“ *Cultural Anthropology* 25: 545–576. 10.1111/j.1548-1360.2010.01069.x.

² PAXSON, Heather a Stefan Helmreich, 2014, „The perils and promises of microbial abundance: Novel natures and model ecosystems, from artisanal cheese to alien seas,“ *Social Studies of Science* 44 (2): 165–193. <https://doi.org/10.1177/0306312713505003>.

tomu se vymezuje naj. relační ontologie, která – jednoduše řečeno – tvrdí, že subjekty jsou utvářeny teprve skrze vztahy, do nichž vstupují s dalšími subjekty. Důležitá je tedy procesualita, vztahovat, situačnost – podstatný je proces „stávání se“ (becomings). Ontologie není předem daná, ale situačně utvářená skrze vztahování se k ostatním subjektům. Lieblův přístup vychází právě z takových pozic, kdy je podstata určována tím, jak a jakými praktikami se k sobě dva subjekty vztahují. Aniž by autor popíral důležitost přírodovědného výzkumu, způsob jeho vztahování se k nelidským entitám spočívá spíše v principu hry. Donna Haraway, významná biologka a antropoložka, upozorňuje, že proces hry umožňuje porušovat pravidla tak, aby mohlo dojít k událostem, které by jinak nebyly možné,³ k vytvoření vztahu s jinakostí, entity ponořené do hry, tedy do „společného tance bytí“, vstupují do procesu, který je utváří skrze konkrétní setkání.⁴

Se zakotvením v této konceptualizaci hry a s inspirací u situacionistických experimentů nabízí autor nejenom záznam svůj vlastních pokusů, jak se setkávat s organismy hlenek a nechávat se jimi ovlivnit, ale nabízí návody i čtenářům, jak vykonávat konkrétní akty, které v leccems připomínají psychomagické akty Alejandra Jodorowského, ovšem s důrazem na mezidruhovou koexistenci.

Autor tak navazuje nejenom na přírodovědné, ale i současné sociálněvědní metody a koncepty týkající se výzkumu mezidruhových vztahů (vychází nejenom ze zmíněné Donny Haraway, ale vykazuje i orientaci například v konceptu „rhizomatické myšlení“ G. Deleuze). Tato poučenost je patrná nejenom v samotné knize *Shapeshifters*, ale také v textové části diplomového projektu, kde autor přehledně a s odkazy na relevantní zdroje své ambice a cíle popisuje. V textové části i v knize je patrné, že si je autor dobře vědom toho, že nevytváří expertní, ale uměleckou práci, a může si tak dovolit specifický typ volnosti ve využívaných postupech: kombinuje deníkové záznamy, fotografie vlastní i pořízené přírodovědci, hranice lidského druhu překračuje i tehdy, když spolupracuje s umělou inteligencí, texty kombinuje s grafikou a typografií, kterou rovněž nechal transformovat s inspirací u vlastností (nejenom tvaru!) hlenek. Autor tak nabízí přehled reprezentací, kterými je možné nelidské organismy ztvárnit (a zrovnoprávňuje tak například expertní vědění s deníkovým záznamem o setkání s cizím organismem), zároveň ale směřuje za hranice pouhé reprezentace a míří k „prezenci“, tedy k formě určitého manuálu, jak vstupovat do přítomnosti s jiným organismem, jak se setkávat se způsoby jeho existence, vnímání prostoru, pohybu, jeho efektivitou i afektivitou.

Jedná se tak o originální a pečlivě propracovanou práci, která nabízí opak toho, co je zvykem při práci s nelidskými organismy. Místo redukce těchto organismů kvůli kategorizaci a katalogizaci (a místo snadné romantizace „přírody“) se pokouší o subverzi lidských kategorií skrze experimentální střetávání s těmito entitami, o otevření se vlivu jiné ontologie, o fyzický i myšlenkový kontakt s jiným typem existence.

Konkrétní nedostatky jsou minimální a týkají se občasných překlepů a nesjednocení formy citací podle jednotného citačního úzu. Pokud by se chystal tisk dalších kopií samotné knihy, lze tyto nedostatky snadno napravit několika korektorskými zásahy.

³ HARAWAY, Donna, 2008, *When Species Meet*, Minneapolis: University of Minnesota Press, s. 238.

3. Vyjádření o plagiátorství

Hodnotitel zde uvede informaci, zda je z jeho pohledu předkládané dílo plagiátem. Za plagiátorství je obecně považováno nepřipustné, nedovolené napodobení jiného uměleckého díla, nebo designu, bez udání vzoru, nebo autora, s cílem zmocnit se cizí práce a vydávat ji za vlastní. Pokud hodnotitel soudí, že je dílo plagiátem, své hodnocení zdůvodní.

Nejsem si vědom jakéhokoli plagiátorství v rámci hodnocené práce. Autor pracoval na díle průběžně, pečlivě a se snahou o maximálně autorské a originální pojetí.

4. Navrhovaná známka a případný komentář

Navrhovaná známka má podobu: výborně, velmi dobře, dobře, nevybověl. V případě, že hodnotitel váhá mezi dvěma stupni hodnocení, může uvést oba a doplnit návrh vysvětlujícím komentářem, popřípadě stanovením podmínek (zodpovězení otázek, doplnění skicového materiálu, atd.).

S ohledem na výše zmíněné navrhuji známku **výborně**.

Datum: 14. 5. 2023

Podpis: Mgr. Lukáš Senft

Tisk oboustranný

¹ WRIGHT, Katherine, n.d., „Becomings“, *The Multispecies Salon*, dostupné z: <https://www.multispecies-salon.org/becomings/>.